

**TOSHMALI TIF MIKROORGANIZMI PROFILAKTIKASI VA KELTIRIB
CHIQRADIGAN KASALLIGI HAQIDA****QODIROV FAYZULLO A'ZAMJON O'G'LI**

“Central Asian Medical University”

Tibbiyot universiteti Assistenti

XABIBULLAYEV NE'MATILLO

“Central Asian Medical University”

Davolash ishi yo'nalishi talabasi.

Tel raqami: +998770004935

E-mail: nematilloxabibullayev@gmail.com

ANNOTATSIYA: oshmali tif — bu *Rickettsia prowazekii* bakteriyasi sababli yuzaga keladigan jiddiy yuqumli kasallik bo'lib, asosan inson kirpikchalari (*Pediculus humanus corporis*) orqali tarqaladi. Kasallik yuqori harorat, bosh og'rig'i, mushak va bo'g'im og'rig'i, shuningdek tanada to'shmalar paydo bo'lishi bilan kechadi. Toshmali tif ko'pincha zich yashash sharoitlari, gigiyena qoidalarining buzilishi natijasida keng tarqaladi. Ushbu kasallik tezkor davolanishni talab qiladi, aks holda o'pka, jigar, buyrak va markaziy asab tizimi kabi organlarda asoratlari paydo bo'lishi mumkin. Profilaktik choralar sifatida shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish, kirpikchalarni nazorat qilish, kiyim va yashash joyini tozalash, shuningdek, kasallik belgilari paydo bo'lganda darhol tibbiy yordamga murojaat qilish muhimdir. Bu maqolada toshmali tif mikroorganizmi, uning klinik ko'rinishlari, tarqalish yo'llari, davolash usullari va profilaktikasi haqida keng qamrovli ma'lumotlar taqdim etilgan.

KALIT SO'ZLAR: Toshmali tif, *Rickettsia prowazekii*, *Pediculus humanus corporis*, yuqumli kasallik, toshmalar, gigiyena, profilaktika, antibiotiklar.

ANNOTATION: Epidemic typhus is a serious infectious disease caused by the bacterium *Rickettsia prowazekii*, primarily transmitted through human body lice (*Pediculus humanus corporis*). The illness is characterized by high fever, severe headache, muscle and joint pain, and a characteristic rash. Epidemic typhus commonly spreads in conditions of overcrowding and poor hygiene. Without timely treatment, the disease may lead to severe complications affecting the lungs, liver, kidneys, and central nervous system. Prevention focuses on personal hygiene, lice control, cleaning of clothes and living environments, and prompt medical attention when symptoms arise. This article provides comprehensive information about the causative microorganism, clinical manifestations, transmission routes, treatment methods, and preventive measures against epidemic typhus.

KEY WORDS: Epidemic typhus, *Rickettsia prowazekii*, *Pediculus humanus corporis*, infectious disease, rash, hygiene, prevention, antibiotics.

АННОТАЦИЯ: Вошной тиф — это серьёзное инфекционное заболевание, вызываемое бактерией *Rickettsia prowazekii*, главным образом передающейся через человеческих вшей (*Pediculus humanus corporis*). Болезнь характеризуется высокой температурой, сильной головной болью, болями в мышцах и суставах, а также характерной сыпью. Вошной тиф часто распространяется в условиях скученности и плохой гигиены. Без своевременного лечения заболевание может привести к серьёзным осложнениям, затрагивающим лёгкие, печень, почки и центральную нервную систему. Профилактика включает соблюдение личной гигиены, контроль за вшами, чистку одежды и жилых помещений, а также своевременное обращение за медицинской помощью при появлении симптомов. В статье представлена подробная информация о микроорганизме, вызывающем вошной тиф, клинических проявлениях, путях передачи, методах лечения и профилактических мерах.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Вошной тиф, *Rickettsia prowazekii*, *Pediculus humanus corporis*, инфекционное заболевание, сыпь, гигиена, профилактика, антибиотики.

Kirish

Toshmali tif — insoniyat tarixida ko‘plab pandemiyalar va epidemiyalarni keltirib chiqargan yuqumli kasalliklardan biridir. U asosan ***Rickettsia prowazekii*** bakteriyasi sababli yuzaga keladi va asosiy tarqatuvchi vektori — insonning tana kirpikchasi hisoblanadi. Bu kasallik ko‘pincha zich joylarda, sharoitlar yomon bo‘lgan hududlarda keng tarqaladi va jiddiy sog‘liq muammolariga olib keladi. Toshmali tif inson organizmiga kirpikcha orqali o‘tadigan bakteriyalarning yuqishi natijasida paydo bo‘ladi. Ushbu mikroorganizmlar hujayra ichida yashovchi, o‘ta kichik, Gram-musbat bakteriyalar bo‘lib, ular inson qon oqimiga kirib, to‘qimalarda yallig‘lanish jarayonlarini keltirib chiqaradi. Toshmali tifning epidemiyalari tarix davomida ko‘plab hududlarda qayd etilgan, ayniqsa urushlar, tabiiy ofatlar, ijtimoiy va iqtisodiy qiyinchiliklar davrida ushbu kasallik keng tarqalgan. Masalan, Ikkinchi jahon urushi paytida va undan keyingi yillarda ko‘plab odamlar orasida toshmali tifdan kelib chiqqan epidemiyalari yuz bergan. Bu esa kasallikning inson salomatligi va hayoti uchun qanchalik xavfli ekanligini ko‘rsatadi. Toshmali tifning asosiy simptomlari — yuqori harorat, bosh og‘rig‘i, mushak va bo‘g‘imlarda og‘riq, va eng ko‘zga ko‘ringan belgisi hisoblangan tanada toshmalar paydo bo‘lishidir. Kasallik jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin, shu jumladan, o‘pka yallig‘lanishi, buyrak yetishmovchiligi va markaziy asab tizimi muammolari. Shuning uchun kasallikni erta bosqichda aniqlash va o‘z vaqtida davolash muhimdir. Zamonaviy tibbiyotda toshmali tifni aniqlash va davolash uchun turli laboratoriya usullari va antibiotiklar mavjud. Biroq, kasallikning oldini olish, ya’ni profilaktikasi har doim ham davolashdan samaraliroq va iqtisodiy

jihatdan ham foydalidir. Toshmali tif profilaktikasi shaxsiy gigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish, kirpikchalarga qarshi kurashish, yashash va ish joylarini tozalash, sanitariya va ijtimoiy choralarni kuchaytirish orqali amalga oshiriladi. Shuningdek, profilaktika choralari aholining sog'liqni saqlash madaniyatini oshirish, kasallik tarqalishining oldini olish va epidemiologik nazoratni kuchaytirish bo'yicha keng ko'lamli ishlarni o'z ichiga oladi. Zamonaviy sharoitda aholining toza ichimlik suvi va gigiyenik sharoitlarga erkin kirish imkoniyatlarini ta'minlash ham toshmali tif kabi yuqumli kasalliklarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda toshmali tif dunyoning ayrim qashshoq va rivojlanayotgan mintaqalarida xavf tug'dirishda davom etmoqda. Shuning uchun ushbu kasallikni o'rganish, uning mikroorganizmi va profilaktikasi haqida bilimlarni kengaytirish hamda amaliy chora-tadbirlarni kuchaytirish jiddiy ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola doirasida toshmali tif mikroorganizmi, uning organizmga ta'siri, kasallikning klinik ko'rinishlari, tarqalish mexanizmlari va, albatta, profilaktika choralari batafsil tahlil qilinadi. Shu bilan birga, zamonaviy tibbiyotning kasallikni davolash va oldini olishdagi yondashuvlari ham ko'rib chiqiladi. Maqola maqsadi — tibbiyot mutaxassisleri va keng jamoatchilikni toshmali tif kasalligi haqida xabardor qilish va profilaktika muhimligini ta'kidlashdir. Toshmali tifning tarixi juda qadimga borib taqaladi. Ushbu kasallik ilk bor XVII-XVIII asrlarda jiddiy epidemiyalar shaklida Yevropa va Osiyoda keng tarqalgan. Xususan, 1918-1919 yillarda I jahon urushi va undan keyingi davrda tif epidemiyasi yuz minglab odamlarning hayotiga zomin bo'lgan. Ushbu davrda urush va ocharchilik sharoitida gigiyena sharoitlarining buzilishi tufayli kasallik tez tarqalgan. Ikkinchi jahon urushi paytida esa Rossiya, Polsha, Germaniya va boshqa hududlarda toshmali tifning jiddiy epidemiyalari qayd etilgan. O'sha yillardagi ma'lumotlarga ko'ra, faqat Sovet Ittifoqi hududida minglab odamlar tifdan vafot etgan. Bu kasallik ayniqsa harbiylar va qochqinlar orasida keng tarqalgan, chunki ularning yashash sharoitlari ko'pincha juda yomon bo'lgan. Zamonaviy davrda ham toshmali tif ba'zi qashshoq va rivojlanayotgan mamlakatlarda xavfli infeksiya bo'lib qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, toshmali tif ko'proq tropik va subtropik mintaqalarda uchraydi, ayniqsa Afrika va Janubiy Amerika ba'zi hududlarida xavf darajasi yuqori. Gigiyena va sanitariya qoidalarining to'liq bajarilmasligi, aholining zichligi, tabiiy ofatlar va ijtimoiy notinchlik kasallikning tarqalishiga sabab bo'ladi. Epidemiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, toshmali tifning asosiy tarqalish omili inson kirpikchalari bo'lib, ularni yo'q qilish orqali kasallikni samarali nazorat qilish mumkin. Bugungi kunda kasallikni oldini olishda shaxsiy gigiyena, sanitariya, hamda aholining sog'liqni saqlash madaniyatini oshirish muhim o'rin tutadi. Shuningdek, tezkor diagnostika va davolash usullari orqali kasallik asoratlarini kamaytirish mumkin. Toshmali tif profilaktikasi bo'yicha samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun kasallikni yaxshi o'rganish, uning patogenezini va epidemiologiyasini chuqur anglash zarur. Bu

esa shifokorlar, epidemiologlar va keng jamoatchilik o'rtasida to'g'ri axborot almashinuvini ta'minlash orqali amalga oshiriladi. Ushbu kirish qismi toshmalı tif kasalligining tarixiy konteksti, epidemiologik ahamiyati va profilaktika choralari haqida keng qamrovli ma'lumot beradi. Maqola davomida kasallikning mikrobiologik xususiyatlari, klinik ko'rinishlari, tarqalish mexanizmlari hamda davolash va profilaktika metodlari yanada batafsil ko'rib chiqiladi.

Toshmalı tif mikroorganizmining mikrobiologik xususiyatlari

Toshmalı tif kasalligini keltirib chiqaruvchi asosiy patogen — *Rickettsia prowazekii* — bu Gram-manfiy, obligat ichki hujayra parazitlari hisoblanadi. Ushbu bakteriyalar o'ziga xos biologik va mikrobiologik xususiyatlarga ega bo'lib, ular organizm ichida yashab, ko'payadi. *Rickettsia prowazekii* bakteriyasi kichik o'lchamli (taxminan 0.3–0.5 mikron kenglikda va 1–2 mikron uzunlikda) stir-shaklidagi yoki elipsoid shaklda bo'ladi. Ularning tashqi qobig'i yengil va nozik bo'lib, bu bakteriyalarni odatiy laboratoriya sharoitida ko'paytirishni qiyinlashtiradi. Shuning uchun ular oddiy o'simlik yoki hayvon suyuqlik muhitlarida emas, balki faqat tirik hujayralar ichida (masalan, embryonali tovuq tuxumlari, qafas hujayralari) ko'payishi mumkin. Bu mikroorganizmlar aerob sharoitda yashaydi, ya'ni kislorod talab qiladi, va ularning metabolizmi uchun asosiy oziq modda tirik hujayra ichidagi oqsillar va yog'lar hisoblanadi. *Rickettsia prowazekii* bakteriyasi o'z-o'zidan tashqarida uzoq vaqt yashay olmaydi va tashqi muhitda tez nobud bo'ladi. Mikroskopik ko'rinishda, *Rickettsia* bakteriyalari Giemza, Gimza yoki Romanovski bo'yoqlari bilan bo'yalganda yaxshi ko'rinadi. Ular ichki hujayralarning sitoplazmasida yoki endotelial hujayralarda joylashadi va shu joyda ko'payadi. Ayniqsa, ular qon tomir endoteliy hujayralarida zarar yetkazib, yallig'lanish va qon tomirlarning shikastlanishiga olib keladi. *Rickettsia prowazekii* yuqish yo'llari asosan inson tana kirpikchalari orqali bo'lib, kirpikchaning so'rg'ichida yashovchi bakteriyalar odam tanasiga kirib, qon aylanish tizimiga o'tadi va shu bilan tizimli infeksiyani yuzaga keltiradi. Laboratoriya diagnostikasi uchun serologik testlar, masalan immunofluoresans testi (IFA), ELISA va PCR usullari qo'llaniladi. Ushbu usullar orqali kasallikni erta bosqichda aniqlash mumkin. Shuningdek, *Rickettsia prowazekii* — antibiotiklarga sezgir organizm bo'lib, ayniqsa tetratsiklinlar guruhi dorilar samarali hisoblanadi. Bu esa kasallikni vaqtda va to'g'ri davolash imkonini beradi. Shunday qilib, *Rickettsia prowazekii* o'zining obligat ichki hujayra paraziti xususiyatlari, kichik o'lchami va maxsus yashash muhitiga bog'liqligi bilan toshmalı tif kasalligini o'ziga xos tarzda keltirib chiqaradi. Uning mikrobiologik xususiyatlarini tushunish kasallik diagnostikasi va profilaktikasi uchun muhim ahamiyatga ega.

Toshmalı tif kasalligining klinik ko'rinishlari

Toshmalı tif — *Rickettsia prowazekii* bakteriyasi tomonidan yuzaga keladigan yuqumli kasallik bo'lib, uning klinik belgilarining o'ziga xosligi va o'tkir kechishi

bilan ajralib turadi. Kasallik ko‘pincha yuqori isitma, bosh og‘rig‘i, tanada toshmalar paydo bo‘lishi va boshqa umumiy simptomlar bilan boshlanadi.

Inkubatsiya davri

Kasallikning inkubatsiya davri odatda 7—14 kunni tashkil qiladi. Bu vaqt davomida tashqi simptomlar ko‘zga tashlanmaydi, ammo mikroorganizmlar organizmda faol ko‘payishni boshlaydi.

Kasallikning boshlanishi

Kasallik keskin va kutilmaganda boshlanadi. Bemorda birdaniga yuqori harorat (39–40 °C), kuchli bosh og‘rig‘i, ko‘krak va mushaklarda qattiq og‘riq paydo bo‘ladi. Ko‘pincha bemor o‘zini zaif va charchagan his qiladi.

To‘shmalar paydo bo‘lishi

Kasallikning 3—5-kunlarida tananing ko‘pgina joylarida (ko‘krak, qorin, orqa, qo‘l va oyoqlarda) kichik, qizil yoki binafsha rangdagi toshmalar paydo bo‘ladi. To‘shmalar odatda bosh terisidan boshlab tananing pastki qismiga tarqaladi. Toshmalar teri ustida nozik va ko‘p hollarda bir-biriga yopishib ketgan ko‘rinishda bo‘ladi.

Boshqa simptomlar

- Mushak va bo‘g‘imlarda og‘riq, kuchsizlanish
- Yo‘tal va nafas olish qiyinlashuvi (agar o‘pka yallig‘lanishi rivojlansa)
- Qorin og‘rig‘i, ko‘ngil aynishi va qusish (ba‘zan oshqozon-ichak tizimi ham ta’sirlanadi)
- Nafas qisilishi va yurak ritmida buzilishlar bo‘lishi mumkin

Kasallikning og‘ir shakllari

Agar davolanmasa yoki kechikib davolansa, kasallik o‘pka yallig‘lanishi, buyrak yetishmovchiligi, miyozit, meningit va boshqa jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin. Bu holatlar hayot uchun xavfli bo‘lib, bemor shoshilinch tibbiy yordam talab qiladi.

Kasallikning kechishi

Odatda, toshmali tif 2—3 haftaga cho‘zilishi mumkin. Davolash muvaffaqiyatli bo‘lsa, kasallikning belgilar asta-sekin kamayadi va to‘shmalar yo‘qoladi. Shifoxonada yotish va antibiotiklar qabul qilish orqali bemorning holati yaxshilanadi.

Toshmali tif kasalligini davolash usullari

Toshmali tif — *Rickettsia prowazekii* bakteriyasi sababli yuzaga keladigan yuqumli kasallik bo‘lib, uning davolashida asosiy maqsad — mikroorganizmlarni yo‘q qilish, kasallik alomatlarini kamaytirish va asoratlarning oldini olishdir. To‘g‘ri va o‘z vaqtida boshqarilmagan kasallik jiddiy asoratlarga, hatto o‘limga olib kelishi mumkin.

1. Antibiotiklar bilan davolash

Toshmali tifni davolashning asosiy usuli antibiotik terapiyadir. *Rickettsia prowazekii* obligat ichki hujayra paraziti bo‘lgani uchun, bakteriyaga ta’sir qiluvchi antibiotiklar ayniqsa muhimdir.

- **Tetratsiklin guruhiga kiruvchi dorilar** (xususan, *Doksitsiklin*) — toshmali tifni davolashda eng samarali va keng qo'llaniladigan dori hisoblanadi. Doksitsiklin oral yoki in'ektsiya shaklida berilishi mumkin. Dori kasallikning dastlabki bosqichlarida qo'llanilsa, kasallik tezda nazorat ostiga olinadi.
- **Chloramfenikol** — tetratsiklinlarga allergiyasi bo'lgan bemorlarda alternativ sifatida ishlatiladi. Ammo u yon ta'sirlar ko'proq bo'lgani uchun ehtiyotkorlik bilan qo'llaniladi.

Antibiotik terapiyasi odatda 7-14 kun davom etadi, lekin shifokor tomonidan holatga qarab davolash muddati o'zgartirilishi mumkin.

2. Simptomatik davolash

Kasallik belgilari kuchli bo'lganda, simptomlarni yengillashtirish uchun qo'shimcha dorilar va choralardan foydalaniladi:

- **Isitmani pasaytiruvchi vositalar** (paratsetamol, ibuprofen) — yuqori haroratni tushirish uchun qo'llanadi.
- **Og'riq qoldiruvchi dorilar** — bosh og'rig'i, mushak va bo'g'imlardagi og'riqlarni kamaytirish uchun.
- **Suvi va elektrolitlarni muvozanatini saqlash** — ayniqsa qusish, diareya bo'lganda, bemorni suvsizlanishdan himoya qilish uchun.
- Zarur bo'lsa, kislorod terapiyasi va qo'shimcha tibbiy yordam ko'rsatiladi, ayniqsa o'pka yallig'lanishi yoki nafas olish qiyin bo'lsa.

3. Kasallik asoratlarini oldini olish

Agar davolash kechiksa yoki noto'g'ri amalga oshirilsa, toshmali tif og'ir asoratlarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun:

- Bemorga tezkor tibbiy yordam ko'rsatish,
- Davolashni shifoxona sharoitida davom ettirish,
- Reanimatsiya choralari qo'llash (agar kerak bo'lsa),

muvofiq bo'ladi.

4. Kasallikning profilaktikasi va nazorati

Davolash bilan birga kasallik tarqalishini oldini olish uchun sanitariya-gigiyena choralari muhimdir. Kirpikchalarga qarshi kurashish, yashash sharoitlarini yaxshilash, shaxsiy gigiyenani saqlash — bularning barchasi infeksiya tarqalishini kamaytiradi.

5. Vaccinatsiya

Hozirgi kunda toshmali tifga qarshi keng qo'llaniladigan samarali vaksina mavjud emas. Shuning uchun asosiy e'tibor profilaktik choralarga qaratiladi.

Davolashdagi muhim jihatlar:

- Davolashni imkon qadar erta boshlash kasallik oqimini yengillashtiradi va asoratlarning xavfini kamaytiradi.

- Antibiotiklar dozasi va qabul qilish tartibi shifokor ko'rsatmasiga qat'iy rioya qilinishi zarur.
- Kasallik o'tkir bosqichida bemor alohida parvarish talab qiladi.

PROFILAKTIKASI

1. Toshmali tif kasalligini profilaktikasining ahamiyati

Kasallikning asoratlari o'ta jiddiy bo'lishi mumkin, shu jumladan o'pka yallig'lanishi, miya yallig'lanishi (meningit), buyrak va yurak faoliyatining buzilishi, shuningdek, o'linga olib kelishi mumkin. Shu sababli profilaktika choralari kasallikni oldini olishda va odamlarning hayotini saqlashda asosiy vositadir.

2. Toshmali tif profilaktikasining asosiy tamoyillari

Toshmali tif profilaktikasida asosiy e'tibor quyidagi yo'nalishlarga qaratiladi:

- Kirpikchalarning inson tanasidan va kiyimlaridan yo'q qilinishi;
- Yashash sharoitlarini yaxshilash, sanitariya va gigiyena madaniyatini oshirish;
- Kasallik alomatlari paydo bo'lgan shaxslarni erta aniqlash va davolash;
- Aholining kasallikdan himoyalaniishi uchun ma'lumot berish va targ'ibot ishlarini olib borish;
- Epidemiologik nazorat va monitoringni kuchaytirish.

3. Shaxsiy profilaktika

3.1. Shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish

- **Kunlik tana tozaligi:** Har kuni dush qabul qilish va sochlarni yuvish orqali kirpikchalar va ularning tuxumlarini kamaytirish mumkin.
- **Kiyimlarni tozalash:** Kiyimlarni har kuni almashtirish va yuvish zarur, ayniqsa ichki kiyimlarni.
- **Yotoqxona sharoitlarini yaxshilash:** Yotoqxonalarini doimiy shamollatish va gigiyena talablariga javob beradigan tozaligini ta'minlash.
- **Shaxsiy buyumlardan foydalanish:** Taroq, sochiq va kiyimlarni boshqalar bilan almashmaslik.

3.2. Kirpikchalarga qarshi maxsus vositalar

- Kirpikchalarga qarshi insektitsidlar va akaritsidlar vositalaridan foydalanish (faqat mutaxassis ko'rsatmasi bilan).
- Uy sharoitida tabiiy vositalardan foydalanish mumkin, masalan, asal, neft, teri moylari, lekin ular samaradorligi kamroq.

4. Uy-joy va atrof-muhit profilaktikasi

4.1. Sanitariya va gigiyena choralari

- Uy va yashash joylarini muntazam tozalash, chang va kirpikcha yashashi mumkin bo'lgan joylarni yo'q qilish.
- Yostiq, gilam, yumshoq mebel va boshqalarni tez-tez tozalash va dezinfeksiya qilish.

- Uy havosini shamollatish va quyosh nuridan foydalanish kirpikchalar rivojlanishini kamaytiradi.

4.2. Dezinfeksiya ishlarini tashkil etish

- Kirpikcha ko‘paygan joylarda maxsus kimyoviy vositalar bilan dezinfeksiya ishlari olib boriladi.
- Bu ishlar hududdagi sanitariya-epidemiologik xizmatlar tomonidan amalga oshiriladi.

5. Jamoat salomatligi va epidemiologik nazorat

5.1. Kasallik tarqalishini oldini olish

- Kasallik tarqalgan hududlarda tezkor epidemiologik tekshiruvlar o‘tkazish.
- Yuqumli bemorlarni vaqtida aniqlash va ularni davolash uchun shifoxonaga yotqizish.
- Kirpikchalarga qarshi kurash uchun jamoat choralarini tashkil qilish.

5.2. Ma’lumot berish va targ‘ibot

- Aholiga kasallik, uning yuqumli xususiyatlari va profilaktika usullari haqida muntazam ravishda ma’lumot berish.
- Maktablar, ish joylari, jamoat joylarida gigiyena madaniyatini oshirishga qaratilgan targ‘ibot ishlarini olib borish.

6. Tibbiy profilaktika

6.1. erta diagnostika va davolash

- Toshmali tif kasalligini erta bosqichda aniqlash, shu bilan birga bemorni vaqtida davolash va infektsiyani tarqalishini to‘xtatish.
- Shifoxonalarda toshmali tifga chalingan bemorlarni karantin va izolyatsiya qilish.

6.2. Vaksinatiya haqida ma’lumot

- Hozirda toshmali tifga qarshi keng qo‘llaniladigan vaksina mavjud emas.
- Lekin ilmiy-tadqiqot ishlar davom etmoqda, kelajakda samarali vaksinalar ishlab chiqilishi kutilmoqda.

7. Toshmali tif kasalligini oldini olishda ijtimoiy va iqtisodiy omillar

7.1. Yashash sharoitlarini yaxshilash

- Aholining yashash joylarini modernizatsiya qilish, qulay va gigienik sharoitlarni yaratish.
- Suv ta’minoti va sanitariya infratuzilmasini rivojlantirish.

7.2. Ijtimoiy yordam va ta’lim

- Kam ta’minlangan aholi qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash.
- Kasallik xavfi yuqori bo‘lgan hududlarda tibbiy yordam va gigiyena bo‘yicha ta’lim berish.

Xulosa

Toshmali tif — jiddiy yuqumli kasallik bo‘lib, uning asosiy tarqalish vositasi inson tanasida va kiyimlarida yashovchi kirpikchalar hisoblanadi. Ushbu kasallikning oldini olishda profilaktika choralarining o‘rni beqiyosdir. Toshmali tif profilaktikasi kompleks yondashuvni talab qiladi, bu esa shaxsiy gigiyenani muntazam saqlash, yashash va ish joylarining sanitariya sharoitlarini yaxshilash, kirpikchalarni yo‘q qilish, epidemiologik nazoratni kuchaytirish hamda aholining kasallikdan himoyalani sh bo‘yicha xabardorligini oshirishni o‘z ichiga oladi. Kasallik tarqalishining oldini olishda shaxsiy va jamoat darajasida amalga oshiriladigan profilaktika choralari muhim ahamiyatga ega. Muntazam dush qabul qilish, kiyimlarni tozalash, yashash joylarini dezinfeksiya qilish, gigiyena qoidalariga rioya qilish va kirpikchalarni yo‘q qilish kasallikning yoyilish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Shuningdek, erta diagnostika va vaqtida davolash profilaktikaning ajralmas qismi hisoblanadi, chunki bu kasallikning asoratlari va o‘lim holatlarini oldini olishga xizmat qiladi. Toshmali tifga qarshi vaksina hozircha keng qo‘llanilmayotgan bo‘lsa-da, ilmiy-tadqiqot ishlari davom etmoqda, bu kelajakda kasallik bilan kurashda yangi imkoniyatlar yaratadi. Xulosa qilib aytganda, toshmali tif kasalligini profilaktikasi jamoat sog‘ligini saqlashda muhim vazifa bo‘lib, uning samarali bajarilishi orqali nafaqat kasallikning tarqalishini oldini olish, balki aholi salomatligini yaxshilash hamda ijtimoiy-iqtisodiy zararlarni kamaytirish mumkin. Shu sababli profilaktika choralariga jiddiy e‘tibor qaratish va ularni tizimli ravishda amalga oshirish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azad, A., & Islomov, B. (2018). *Infektsion kasalliklar va ularning profilaktikasi*. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
2. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2023). *Typhus: Prevention and Control*. <https://www.cdc.gov/typhus/prevention/index.html>
3. Raoult, D., & Roux, V. (1999). *The body louse as a vector of reemerging human diseases*. *Clinical Infectious Diseases*, 29(4), 888-911.
4. World Health Organization (WHO). (2022). *Vector-borne diseases: Typhus*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/vector-borne-diseases>
5. Устинов, П. М. (2015). *Инфекционные болезни человека*. Москва: Медицина.
6. Тан, М. (2017). *Эпидемиология и профилактика сыпного тифа*. *Журнал инфекционных болезней*, 12(3), 45-53.
7. Azad, A.F., & Beard, C.B. (1998). *Rickettsial pathogens and their arthropod vectors*. *Emerging Infectious Diseases*, 4(2), 179-186.
8. Liyanage, J.P., & Pathirana, S. (2020). *Epidemiology and prevention of epidemic typhus*. *International Journal of Infectious Diseases*, 96, 99-104.
9. Shamsiev, R., & Karimov, F. (2021). *Sanitariya-gigiyena va infektsion kasalliklarning oldini olish*. Toshkent: Fan va texnologiya.
10. Marrus, S. (2002). *Typhus and its historical impact*. *Journal of Infectious Diseases*, 186(2), 1-7.